

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора Вікторової Лесі Вікторівни на дисертацію Толочко Світлани Вікторівни «Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти», що подана на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»

Актуальність педагогічного дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Актуальність педагогічного дослідження зумовлена зростанням значення освіти й науки в розвитку суспільства знань й неперервного оновлення та зростання інформації.

У зв'язку з тим, що сталий розвиток та економічна конкуренція стають панівною парадигмою розвитку суспільства, актуалізується питання модернізації професійної компетентності викладача, зростання інтелектуального капіталу протягом усього циклу освіти, у тому числі й післядипломної. Суть науково обґрунтованого, цілеспрямованого, системного формування професійної компетентності викладачів полягає у створенні належних умов для систематичного й послідовного розвитку й саморозвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників. Якісного поліпшення потребує освіта дорослих, діяльність структурних підрозділів закладів вищої освіти, післядипломної педагогічної освіти, на базі яких здійснюються перепідготовка й підвищення кваліфікації викладачів.

Дослідження виконано відповідно до теми Зведеного плану НДР сфери освіти, науки та інноватики «Теоретичні та методичні основи формування системи післядипломної освіти на засадах сталого розвитку» (Державний реєстраційний № 0117U004914).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 7 від 06 грудня 2017 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основною метою дослідження дисертантка обрала розробити та експериментально перевірити ефективність системи формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті для підвищення ефективності їхньої професійної діяльності. Толочко С. В. у дослідженні зреалізувала основні положення в методологічному й інформаційно-аналітичному модусах, а саме: методологічний модус науково-методичної діяльності викладача полягає у формуванні й реалізації методології наукового пізнання, навчання фундаментальних, прикладних, спеціальних, професійно-орієнтованих дисциплін, методології оцінювання наукових і навчальних проектів релевантності результатів якості надання освітніх послуг, методичного сервісу, розроблення наукоємних продуктів і технічного регламентування процесу післядипломної підготовки (стандартизація, сертифікація,

акредитація, ліцензування, маркування) тощо. Інформаційно-аналітичний модус дослідження ґрунтується на законних і підзаконних актах у сферах освіти і науки, природоохоронній та соціального розвитку держави України, а також на нормативних положеннях автономних ЗВО, настановах і моделях статуту Організації Об'єднаних Націй.

У процесі розв'язання семи завдань дослідження дисертанткою було використано оптимальний та достатній комплекс методологічних підходів – системний, конструктивний, комплексний, проблемний, ситуативний, інноваційний, нормативний, цільовий, діяльний, морфологічний, програмно-цільовий, аксіологічний, культурологічний, системно-діяльнісний, інформаційний, сценарний, синергетичний.

Найбільш суттєвими результатами дисертації є:

– авторська розроблена концепція формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті, основою якої слугують постановка мети, застосування світових і вітчизняних нормативно-правових документів у сфері освіти, науки, соціальної тощо, визначення теоретико-методологічного генезису апарату, підходів та принципів дослідження;

– система формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті у структурно-семантичних компонентах підсистем, яка побудована на методологічних фундаментально-філософських, загально- і конкретно-наукових принципах пізнання та системного аналізу; компетентнісному, конструктивному, системно-діяльнісному, проблемно-ситуативному, програмно-цільовому, аксіологічному, культурологічному та інноваційному підходах і є структурно-логічним поєднанням підсистем: організаційно-цільової, поетапно-організаційно-формуальної, методично-організаційної підсистеми забезпечення, науково-пізнавальної розвивальної, результативної та експертного оцінювання релевантності системи, результатом якої передбачено набуття викладачем науково-методичної компетентності на засадах синергетики;

– удосконалення змісту, форм, методів і засобів формування науково-методичної компетентності за класифікаційними ознаками професіограм викладачів у післядипломній педагогічній освіті (тьюторів, коучів, фасилітаторів, едвайзерів, тренерів, менторів), концептуалізація функцій, принципів і технологій їхньої підготовки зі сформованою науково-методичною компетентністю синергізму становлення і розвитку.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні та впровадженні в практику діяльності закладів післядипломної та структурних підрозділів вищої освіти системи формування науково-методичної компетентності в післядипломній педагогічній освіті через упровадження навчально-методичного забезпечення, яке включає: монографію «Концепція та методика формування науково-методичної

компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти», навчально-методичні посібники «Сучасні моделі педагогічної професії в системі післядипломної освіти для сталого розвитку», «Практикум формування науково-методичної компетентності у викладачів фахових педагогічних дисциплін», «Культура наукової мови викладача-дослідника», діагностичну метрику оцінювання рівнів сформованості науково-методичної компетентності викладачів та диференціації викладачів за цільовими групами.

Обґрунтовані в дисертації результати дослідження впроваджено в освітньо-науковий процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (акт від 03 липня 2019 року № 24), Національного авіаційного університету (акт від 11 березня 2019 року), Вінницької академії неперервної освіти (довідка від 11 березня 2019 року № 241), КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (довідка від 19 червня 2019 року № 01-296), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка від 22 серпня 2019 року № 01-23/169), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка від 30 серпня 2019 року № 01-15/804), Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (довідка від 30.08.2019 року № 754).

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій Толочко С. В. дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених фактів. Педагогічне дослідження відзначається цілісністю та логічністю викладеного матеріалу. Науковий пошук підпорядковано сформульованому науковому апарату дослідження, його меті і поставленим завданням. Дисертанткою опрацьовано значний масив літератури (695 джерел, із них 102 іноземною мовою).

Матеріали дослідження логічно структуровано та подано в основному змісті роботи, що складається зі вступу, п'яти розділів та додатків. Розділи дисертації послідовні й завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дослідження.

1. Відповідно до завдань дисертанткою здійснено теоретичний аналіз базових понять дослідження: «науково-методична компетентність викладачів», «професійна педагогічна компетентність викладачів», «інтегральна компетентність педагогічного та науково-педагогічного персоналу для післядипломної педагогічної освіти», «формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті», їхній семантичний аналіз.

2. Проведений правовий аналіз нормативного регулювання післядипломної педагогічної освіти в Україні та світі дозволив установити суперечності в державних відомчих норморегуюючих документах стратегічно-концептуального та законодавчо-інструктивного характеру.

Авторкою ґрунтовно проаналізовано практику визначення ключових компетентностей здобувачів освіти і фахівців у світі та рекомендації

Європейського простору освіти, науки й інноватики. У процесі аналізу світової, європейської та власне національної практики встановлено, що трансформація досвіду ЄС в українських реаліях відзначається певною конкретизацією понять, набором специфічних ознак, властивих сучасному пострадянському суспільству та вужчою спрямованістю порівняно з європейськими аналогами.

Здобувачкою процес професійного розвитку, самовдосконалення та самореалізації викладачів у післядипломній педагогічній освіті обґрунтовано з позицій компетентнісного й особистісно орієнтованого підходів та виокремлено напрями його подальшої модернізації.

Цінність становить і здійснений аксіолого-акмеологічний аналіз ролі наукових шкіл у формуванні професіоналізму викладачів в умовах трансформації післядипломної педагогічної освіти України,

3. Відповідно до вихідної концептуальної ідеї у дисертаційній роботі цілком логічно обґрунтовані її основні положення, які базуються на теоретичних і методичних засадах формування науково-методичної компетентності викладачів шляхом удосконалення післядипломної педагогічної освіти для задоволення потреб суспільства через підготовку, перепідготовку, спеціалізацію та підвищення кваліфікації в умовах реформування системи освіти в Україні. Методологічну основу становлять підходи – компетентнісний, конструктивний, системно-діяльнісний, проблемно-ситуативний, програмно-цільовий, аксіологічний, культурологічний та інноваційний, що сприяють функціональній реалізації мотиваційно-аксіологічного, пізнавально-прогностичного, діагностико-моделюючого, організаційно-методичного, інформаційно-аналітичного, ергономічного й контрольного характеру ефективності системи. Результативність формування науково-методичної компетентності викладачів обумовлена методологічними системними принципами: фундаментально-філософськими (діалектичного пізнання, довілля, соціуму, мислення; детермінізму), загально- (історичного розвитку, понятійно-термінологічний, системно-функціональний, когнітивний, імітаційного моделювання) та конкретно-науковими (пізнання за рівнем, джерельною базою, сферою дій, світоглядним сприйняттям, пануючими науковими методологіями), пізнання та системного аналізу (компонентності, взаємозв'язку, розвитку, цілісної єдності, ієрархії, функціональності, нормативної формалізації).

4. Дисертанткою теоретично обґрунтовано структуру науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті, що містить когнітивний (фундаментально-філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий (професійний), методологічно-науково-пізнавальний творчий, системно-управлінський оцінно-експертний рівні) і технологічно-операційний компоненти й утворюється системою функціонально-філософської (філософська, релігієзнавча, світоглядна, цивілізаційна, морально-етична, художньо-естетична, логічна, риторична, евристична пізнавально-інтелектуальна, гуманітарна, космополітична, самоосвітня,

критичного мислення), загальнонаукової (дослідницько-експериментальна, методологічна, креативна, інформаційно-цифрова, медіакомпетентність, інноваційна, інклюзивна, рефлексивна, андрагогічна, соціально-економічна, науково-методична, інтелектуально-емоційна, управлінська, моніторингово-діагностична, контрольно-оцінна, експертна, прогностично-моделююча, квалітологічна, наукометрична, футуристична, здоров'язберігаюча, цивільна, сталості, правова), конкретно-наукової (педагогічна, психологічна, математична, природнича, екологічна, історична, політична, суспільна, соціологічна, мовно-комунікативна, дискурсивна, інструментально-аналітична, технічна, технологічна), пізнавально-креативної футуристичної, науково-технічної, проектно-конструкторської, прогностично-моделюючої, моніторингово-аудиторської, системно-управлінської, експертно-оцінної колективної та індивідуальної науково-методичної компетентності;

5. Обґрунтована авторкою система формування аксіолого-акмеологічного змісту науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті репрезентована у вигляді моделі у структурно-семантичних компонентах підсистем, а саме: організаційно-цільової, поетапно-організаційно-формульованої, методично-організаційної, науково-пізнавальної розвивальної, результативної.

6. Для практичної реалізації авторської концепції формування науково-методичної компетентності викладачів цілком логічним видається використання виокремлених авторкою *форм навчальної* (фронтально-групова (лекції, практичні, семінарські заняття, вільні групові дискусії, проектне та проблемне навчання, навчання у співпраці, ігрове, проектування, групові консультації, заняття в гуртках), індивідуальна (консультації, тренінги, лабораторні практикуми, вирішення конкретних ситуацій, персоналізоване навчання, модульне навчання, реферативні повідомлення, курсове, дипломне проектування, самостійна науково-дослідницька робота, індивідуальні консультації, олімпіади), колективна, зі змішаним складом, кооперативно-групова, диференційовано-групова, індивідуально-групова); *наукової* (індивідуальні: написання статей, оглядів, монографій, підручників; виконання дисертаційних досліджень, участь у дослідно-експериментальній роботі різного рівня (індивідуального, локального, регіонального, державного); групові: педагогічні семінари; «круглий стіл»; конференція; майстерня або майстер-клас; малі педагогічні ради; психолого-педагогічний консилиум; педагогічний клуб, творча група, лабораторія, дискусія, ділова гра, конференція, семінар, презентація творчих робіт, конвент, фестиваль, вебінар), *практично-стажувальної* (мікрОВикладання, мініконкурс, рефлексивне викладання, «метод протоколів», коопероване навчання, метод критичної педагогіки, педагогічної антропології, презентація педагогічних проектів; консорціум, стажувальний інноваційний майданчик, консультативний пункт, консалтингова служба, освітній округ).

Отже, можна стверджувати про наукову зрілість здобувача, здатність досліджувати ним системні питання педагогіки, аналізувати й узагальнювати

накопичений теоретичний та емпіричний матеріал, здійснювати самостійні висновки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Враховуючи позитивні сторони дисертаційного дослідження, варто відзначити такі зауваження та побажання:

1. Дисертанткою розроблено, обґрунтовано та деталізовано модель системи формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті та структурно-логічну модель їхньої професійної підготовки для структурно-організаційного відображення функціонування неперервного освітньо-наукового процесу, візуалізації організаційної будови системи (п. 5.2.). Варто було б зазначити її роль у дослідженні та деталізувати, на яких рівнях підготовки й управління вона реалізується.

2. У розробці методологічного концепту автором виокремлено методологічні підходи: системний, компетентнісний, особистісно орієнтований, комплексний, проблемний, ситуативний, інноваційний, нормативний, цільовий, діяльний, морфологічний, програмно-цільовий, аксіологічний, культурологічний, системно-діяльнісний, інформаційний, сценарний, синергетичний. Одночасно професійна діяльність викладача полягає в навчанні, консультуванні, наданні соціальної допомоги та виконанні організаційно-управлінських функцій у освітньому середовищі для здобувачів освіти цільових категорій. Доцільно було б застосувати і андрагогічний підхід до процесу формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті..

3. У дослідженні розроблено, систематизовано та структуровано науково-методичну компетентність викладачів як єдність її складових: методичної та науково-дослідної (п. 3.2, с. 184) та розлого проаналізовано через компоненти (здібності, здатності, знання, уміння, компетенції, сформованості). Чи можна визначити переваги одного компонента над іншим та в чому вони полягають?

4. Дисертанткою до шляхів реалізації концепції формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті віднесено інтеграцію можливостей її реалізації у формальній, неформальній та інформальній освіті (п.5.1, с. 343–346). Яким чином ця концепція може бути зреалізована в професійно-педагогічній діяльності викладача?

5. У розділі 2 дослідницею проаналізовано транснаціональний досвід формування компетентностей та соціальне замовлення на викладачів. Яким чином імплементуються у відомчих рішеннях процеси щодо ратифікації основних узгоджувальних міжнародних документів у сфері освіти, науки та інноватики? Варто було б під час здійснення компаративного аналізу конкретизувати міжнародні інтеграційні тенденції.

Водночас потрібно зазначити, що зазначені зауваження носять рекомендаційний характер і не знижують загальну позитивну оцінку дослідження Толочко Світлани Вікторівни.

Висновок

Дисертаційна робота Толочко Світлани Вікторівни є завершеною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення. На підставі проведених досліджень дисертанткою здійснене комплексне вирішення важливої наукової та практичної проблеми формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті.

Педагогічне дослідження «Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти» заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (пп. 9, 10, 12–14), затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами від 19.08.2015 р.), а її авторка Толочко С. В. заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної роботи
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Л. В. Вікторова

